

Emlékezés Szászy Istvánra (1899-1976), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering István Szászy (1899-1976), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Szászy Istvánt, a nemzetközi magán- és közjog, a magyar anyagi magánjog, valamint az összehasonlító jog kiemelkedő művelőjét a Magyar Tudományos Akadémia 1945. május 30-án választotta levelező tagjául. Akadémiai székfoglalóját 1946. március 11-én “A renvoi problémája az angol bírói gyakorlatban (Kísérlet egy új elmélet felállítására.)” címmel tartotta. Székfoglaló előadásának részlete a Jogtudományi Közlöny 1947. évi 13-14. számában jelent meg. Szászy István 1946 és 1949 között tagja volt az MTA Igazgató Tanácsának.

Szászy István 1899. december 1-jén született Budapesten Szászy Béla és Heinrich Viola gyermekeként. Az apa, Szászy Béla (1865-1931) Kecskeméten jogakadémiai tanárként oktatott, majd az igazságügyi minisztériumban dolgozott, az igazságügyi államtitkári tisztséget is betöltötte, illetve 1919-ben rövid időre az igazságügyminisztérium vezetésére is megbízást kapott. Szászy Béla egyik vezető szerkesztője volt az 1928-as Magyar Magánjogi Törvénykönyv Javaslatnak. Elismert jogászként maga is az MTA levelező tagja volt. Anyai ágon a rokonsághoz tartozott Csengery Antal (1822-1880) történész, politikus, az MTA tagja és másodelnöke, valamint Heinrich Gusztáv (1845-1922) irodalomtörténész, aki az MTA főtitkári tisztségét is betöltötte.

Szászy István 1917-ben a Trefort utcai gimnáziumban érettségizett. Az érettségit követően katonai szolgálatra jelentkezett, az első világháború során a galíciai és az olasz fronton szolgált, majd olasz hadifogságba esett. A háború befejezte után jogi tanulmányait a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetemen végezte. Ezt követően Párizsban az École des Sciences Politiques diplomáciai tagozatán tanult, de emellett a Sorbonne jogi karán is előadásokat hallgatott. Bár gyakorló jogászként a Magyar Királyi Külügyminisztériumban kezdte pályáját, nem sokkal később, 1926-tól már az Igazságügyi Minisztérium nemzetközi jogi osztályán dolgozott.

A gyakorlati jogászai munka mellett Szászy István ekkoriban már tudományos tevékenységét is megkezdte. A tudományos és gyakorlati tevékenység párhuzamossága Szászy egész pályájának jellemzője. Bár Szászy széleskörű érdeklődése a jogtudomány számos területére kiterjedt, így a nemzetközi közjogra és az anyagi magánjog különböző kérdéseire, hatása talán a nemzetközi magánjog területén vált igazán maradandóvá. Első könyve 1928-ban, még nemzetközi közjogi témában jelent meg „Az államok közötti utódlás elmélete” címmel és a továbbiakban is születtek nemzetközi jogi témájú publikációi. Ugyanakkor első nemzetközi magánjogi tárgyú „A szerződő felek jogszabályválasztó joga a nemzetközi kötelmi jogban” (1929) című monográfiájával kezdve tevékenységének súlypontja egyre inkább a nemzetközi magánjogra helyeződött át.

Nemzetközi elismertsége a tudományos életben fokozatosan gyarapodott. 1930-ban részt vett az International Law Association New Yorkban tartott konferenciáján. Egyik kidolgozója volt a magyar – brit polgári jogsegélyegyezménynek és miközben a magyar kormány képviselőjeként a nemzetközi szerződés parafálása céljából 1934-ben Londonban tartózkodott, a Grotius Society felkérésére Londonban tarthatott előadást a jogválasztás kérdéséről. Szászy István három alkalommal kapott meghívást, hogy előadást tartson a Hágai Nemzetközi Jogi

Akadémián, amely kivételes elismerésnek számít. Először az intertemporális kollíziókról „Les conflits de lois dans le temps” címmel tartott előadásorozatot (1934), amelyet a „Private International Law in Socialist Countries” (1964) és a „Le conflit de lois interpersonnel dans les pays en voie de développement” című előadások követték (1973).

1931-ben „A magánjog nemzetközi vonásai” című habilitációs dolgozatával a Pázmány Péter Tudományegyetemen elnyerte az egyetemi magántanári kinevezést. 1938-ban került kiadásra Szászy „Nemzetközi magánjog” című átfogó magyar nemzetközi magánjogi kézikönyve. 1941-ben az újjászervezett kolozsvári egyetemen kapott egyetemi tanári kinevezést, ahol oktatási tevékenységét a világháború szakította meg. Ezt követően, 1945-től Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem jog-és államtudományi karán tanított nyilvános rendes egyetemi tanárként polgári jogot, nemzetközi magánjogot és összehasonlító polgári jogot. Az akkor már működő két, Kolosváry Bálint és Nizsalovszky Endre által vezetett magánjogi tanszék mellett Szászy kinevezésével jött létre az Összehasonlító magánjog és Nemzetközi magánjog tanszéke, amely 1947-től intézetként működött. Kolosváry Bálint nyugdíjazását követően tanszékének vezetését Szászy vette át. Ezen egyetemi tanárként töltött esztendőik termése volt „A kötelmi jog általános tanai” című könyv (1943), valamint „A magyar magánjog általános része különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre” című kétkötetes mű (1947–1948).

A nemzetközi tudományos életben való részvételt nemzetközi gyakorló jogász tevékenység egészítette ki. 1938-tól Egyiptom kormányának felkérésére a Nemzetközi Vegyes Bíróság (Tribunal Mixte International) tagja lett, amely az egyiptomiak és külföldiek közötti, valamint az Egyiptomban élő külföldiek jogvitáiban járt el. Az 1875-től működő bíróság megszüntetését az 1937-es montreux-i egyezmény írta elő tizenkét éves átmeneti idővel. A bíróság ily módon előirányzott megszüntetése miatt, az ügyteher csökkentésének kényszere kívánta meg új bírák kinevezését, így Szászy Istvánét is. Erre az időre családjával Egyiptomba költözött, ahol négy évig éltek a Nílus-deltában fekvő Manszúraban, egészen addig, amíg a világháború el nem érte Egyiptomot, ami miatt távozni kényszerültek. Az itt töltött időszakról felesége számolt be „Számum kerekedik” című érdekesítő útleírásában. Az Egyiptomban töltött idő során Szászy részt vett az 1948-as egyiptomi polgári törvénykönyv előkészítő, szerkesztő munkálataiban. 1941-ben Édouard Lambert francia jogászprofesszorral együtt közreadta az egyiptomi polgári törvénykönyv tervezetét, amelynek általános részét és a nemzetközi magánjogi szabályok tervezetét Szászy készítette. 1940-ben látott napvilágot a „Droit International Privé Comparé : Traité De Législation Comparée Avec Référence Spéciale Au Droit Égyptien Et Musulman” című művei. Szászy István úgyszintén tagja volt a Cour Permanente d'Arbitrage-nak (1947-1953).

Az igazságügyi miniszter felkérésére kezdett dolgozni az első magyar nemzetközi magánjogi törvénytervezeten, amelyet 1948-ban tett közzé. A kollíziós jogot és a nemzetközi polgári eljárásjogot egyaránt átfogó, részletes szabályokat tartalmazó nemzetközi magánjogi kódex – elfogadása esetén – világviszonylatban egyedülálló lett volna. Elméleti megalapozottsága ellenére a történelmi időszak, amelyben keletkezett, nem tette lehetővé a törvénytervezet elfogadását. A hatvanas években – a nagy magánjogi kódexek, így a Polgári Perrendtartás, a Családjogi Törvény és a Polgári Törvénykönyv elfogadását követően – ismét szorgalmazta a nemzetközi magánjog kodifikációjának szükségességét. Részt vett az 1969-es nemzetközi magánjogi tervezet kidolgozásában és megállapítható, hogy az 1948-as javaslat kétségtelenül hatással volt az első nemzetközi magánjogi kódexhez vezető kodifikációs folyamatra, sőt arra

a 2017-es új nemzetközi magánjogi törvény kidolgozása során a kodifikációs bizottság tagjai is figyelemmel voltak.

A kelet-közép-európai térség és azon belül Magyarország politikai viszonyainak változásait tükrözi már Szászy 1945-ben megjelent „A Szovjetunió polgárjogának alapelvei” című műve, valamint a hatvanas évekbeli, egyébként nemzetközi érdeklődést keltett „Népi demokráciák nemzetközi magánjogáról” szóló könyve (1962).

Szászy István 1949-ben nem volt hajlandó aláírni a Mindszenty József hercegpírmást elítélő nyilatkozatot, ezért 1950-ben egyetemi tanári állásából nyugdíjazásával eltávolították. Bár Szászy egyetemi oktatóként nem taníthatott tovább, akadémiai levelező tagsága haláláig megmaradt. 1949-et követően részben szakfordításból élt. Ugyanakkor különösen a hatvanas évektől kezdve ismét jelentek meg könyvei, tanulmányai úgy itthon, mint külföldön. Monográfiái jelentek meg a nemzetközi polgári eljárásjogról (1963), valamint a nemzetközi munkajogról (1969). Míg Magyarországon politikai okokból háttérbe szorult, addig külföldön számos konferenciára kapott előadói, valamint neves egyetemektől vendégoktatói felkéréseket. Az Institut de droit international előbb levelező, majd rendes tagjává választotta. Ugyancsak tagja lett a British Institute of International and Comparative Law-nak. Könyveiről neves külföldi folyóiratok sorában jelent meg recenzió, többek között az American Journal of International Law és az International and Comparative Law Quarterly lapjain.

Utolsó, 1973-ban megjelent könyve a „Jogszabályösszeütközések – A nemzetközi magánjog és a rokon jogágak alapelvei a szocialista, a tőkés és a fejlődő országokban” Szászy egyik legjelentősebb munkája volt. Halálát követően jelent meg a személyközi kollíziókról (Interpersonal Conflict of Laws) írt fejezete a nagyívű International Encyclopedia of Comparative Law harmadik kötetében.

Szászy István 1976. április 10-én egy autóbalesetet követően tragikus hirtelenséggel hunyt el. Ezzel félbeszakadt a magyar nemzetközi magánjog talán legkiemelkedőbb művelőjének pályája, ugyanakkor munkásságának jelentőségét jelzi, hogy műveire – még évtizedekkel halálát követően is – gyakran hivatkoznak mind a hazai, mind a külföldi nemzetközi magánjogi szakirodalomban.

Szászy István főbb munkái

Az államok közötti utódlás elmélete. Grill, Budapest, 1928; A szerződő felek jogszabályválasztó joga a nemzetközi kötelmi jogban. Tébe, Budapest, 1929; Nemzetközi magánjog. Sylvester, Budapest, 1938; Droit international privé comparé : traité de législation comparée avec référence spéciale au droit égyptien et musulman. Libr. Judiciaire-Recueil Sirey, Alexandrie/Paris, 1940; A kötelmi jog általános tanai. Grill, Budapest, 1943; A magyar magánjog általános része különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre. I–II. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1947–1948; Magyar nemzetközi magánjog – Törvénytervezet és indokolás. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1948; Az európai népi demokráciák nemzetközi magánjoga. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962; Nemzetközi polgári eljárásjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963; Nemzetközi munkajog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1969 és Jogszabályösszeütközések – A nemzetközi magánjog és a rokon jogágak alapelvei a szocialista, a tőkés és a fejlődő országokban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.

Felhasznált irodalom

Boytha György: Szászy István (1899-1976). Jogtudományi Közlöny 1976, 31. évfolyam, 8. szám, 476-477; Burián László: Szászy István (1899-1976). In: Hamza Gábor (szerk.): Magyar jogtudósok. Második kötet. Magyar Felsőoktatás (MF) könyvek 17. Professzorok Háza, Budapest, 2001, 147-168; Fekete Gézáne: A Magyar Tudományos Akadémia tagjai (1825-1973). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1975; Kaprinay Zsófia: Szászy István (1899-1976). Forum: Acta Juridica et Politica 2020, 10. évfolyam, 1. szám, 705-717; Karlócai János: Szászy István 1899–1976. In memoriam. Magyar Jog 1976, 23. évf. 10. szám, 929–935; Réczei László: István Szászy (1899-1976). Acta Juridica Academiae Scientiarum Hungaricae 1977, 19. évfolyam, 3-4. szám, 303-306; Szászy Istvánné: Számum kerekedik. Singer és Wolfner, Budapest, 1942; Vékás Lajos: Szászy István törvénytervezete a nemzetközi magánjog kodifikációjának történeti tükrében. Jogtudományi Közlöny. 2020, 75. évfolyam, 5. szám, 185-190 és Zajtay Imre: Nécrologie – István (Etienne) Szászy (1899-1976). Revue internationale de droit comparé 1976, 28. évfolyam, 3. szám, 599-600.

Szabados Tamás
Habilitált egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
E-mail: szabados@ajk.elte.hu